

VOITTO RUOHONEN

PAHAN

KUSKETUS

ESSEITÄ RIKOSKIRJALLISUUDESTA

KUSTANTAMO
HELMIVÖ

Pahan kosketus

Voitto Ruohonen

Pahan kosketus

Esseitä rikoskirjallisuudesta

Kustantamo Helmivyö

Turku 2026

Voitto Ruohonen: *Pahan kosketus*

ISBN 978-952-7469-81-1

Painopaikka: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,
22763 Hampuri, Saksa

Sisällysluettelo

1. Rikoskirjat kertovat rikkinäisestä elämästä
Moraali on monimutkainen asia
Kun yhteisön vakaus horjuu
Rikoskirjallisuus uuden edessä
Lokaalista maailmasta globaaliin
2. En se minä ollut, vai olinko sittenkin?
Onko tekijä aina syyllinen?
X voi olla kuka tahansa
Rikoksiin ajautuvat onnettomat
Harkittuja tekoja ja vahinkoja
Syyllisyyden monet kasvot
Heitteille jätettyjen karu kohtalo
3. Johtolankoja, eläytymistä, tutkintaa
Poliisikin tarvitsee johtolankoja
Rikos selviää ymmärtämällä
Yhteiskuntaa läpäisevä rikollisuus
Tutkinta on kollektiivista työtä
4. Poliisihahmoja Kairalasta ja Palmusta Susikoskeen
Poliisit rikoskirjailijoina
Sariola oli kirjallisuuden kameleontti
Esikoisena sujuva poliisiromaani
Kertarysäyksellä rikkaaksi
Sovinnaisuudesta tuli rasite
Tohtori Viitasen tapaus ja muita Esko Laukkoja
Kopioijasta kopioiduksi

5. Matti Yrjänä Joensuu arkipäiväisti poliisiromaanin

Murha menetti merkityksensä
Poliisin muuttuva ammattikuva
Rikos sattumana ja osana arkea
Tekijät ja uhrin pääsevät ääneen
Teokset haastavat lukijan
Ihmisen mielen rautahuone
Unohdettu psykologinen trilleri

6. Suomalainen poliisiromaanin 1980-luvulta 2020-luvulle

Henkilöhahmoista tulee eläviä
Poliisin ammatin vaarallisuus
Poliisi saa olla heikko ihminen
Kirjoittajakunnan monipuolistuminen
Uusia teemoja ja näkökulmia
Pienet paikkakunnat ja monikulttuurisuus

7. Hyvät, pahat ja rumat rosvot

Laskelmoivuus
Petollisuus
Ammattirikollisten kova maailma
Hyvä rikollinen
Sopiva rikollinen

8. Nordic noir on vahva brändi, entä Suomi-noir?

Alkuna musta elokuva
Uusi nousu vuosituhaten vaihteessa
Brändäys toi tuttuuden tunteen
Pohjoismaista ja saksalaista rikosmelodraamaa
Suomalaisia noir-sarjoja
Sarjat ylittävät rajoja

Noiria rikoskirjallisuudessa

9. Ruotsalaisen rikoskirjallisuuden kahdet kasvot:
raakaa väkivaltaa ja intiimiä ihmissuhdepohdintaa

Joka vuosi uusia kuninkaallisia

Tiiliskivi minimimittana

Markkinointi toimii

Ensimmäiset kasvot: kilpailua raakuudella

Ongelmat turruttavat

Katoaako kollektiivisuus?

Toiset kasvot: neuroottista itsetutkiskelua

Olisiko vanhassa vara parempi?

10. Kuuluisa kuolema ei unohdu

Tutkijat asialla

Tiheää tapahtumavirtaa

Ojankaivajat ja paha pappi

Tuttu ja tuntematon Kyllikki

Kulttuurin kehystämä kuolema

Kyllikin piti kuolla

Entä jos...?

Surmasta syntyi fiktiota

Tuntematon tekijä

11. Miksi rikoskirjallisuus kiinnostaa?

Varhaiset lukemistutkimukset

Suuresta kertomuksesta muutokseen

Lukeminen polarisoituvassa Suomessa

Mitä Suomessa on luettu?

Äänikirja valtaa markkinaa

Rikoskirjallisuuden suosiolle on monta syytä

12. Rikoskirjallisuus tarvitsee huumoria

Huumorin monet lajit

Parodioita ja veijariromaaneja

Toisia naurattaa, kaikkia ei

Miksi rikoskirjallisuudessa tarvitaan huumoria?

Lähdekirjallisuus

Paha koskettaa...

Pahan kosketus on johdatusta rikoskerronnan ja -kirjallisuuden kiehtovaan maailmaan. Esseideni teemoja ovat rikoskerronnan etiikka ja moraali, rikoskirjallisuuden tutkija- ja poliisihahmot ja heistä erityisesti suomalaiset romaanihenkilöt, samoin kiinnostavat rikolishahmot, kotimainen ja pohjoismainen rikoskirjallisuus, suosittu noir-kerronta, todellisten rikosten kuvausten ja fiktion kytkennät sekä pohdinnat siitä, miksi rikoskirjallisuus kiinnostaa ja miksi hyvässä rikosromaanissa pitää olla mukana ripaus huumoria.

Aiemmat kirjani rikoskerronnasta ja -kirjallisuudesta ovat olleet akateemista tietokirjoittamista. Sen rinnalla olen julkaissut eri yhteyksissä perin tutuksi tulleesta aiheesta yleistajuisia artikkeleita ja pitänyt luentoja ja esitelmiä. Tämän kirjan esseissä jatkan rikoskerronnan tarkastelua lukijaystävällisellä tavalla. Kyse ei ole koelmasta vanhoja juttuja, vaan jokainen tässä ilmestytvä essee on täysin uudelleen kirjoitettu sekä lähtökohtaansa verrattuna tuntuvasti laajentunut ja tiedoiltaan ajantasaistettu.

Akateemisessa kirjoittamisessa tarpeellisen raskaan lähdeviitteistön olen jättänyt pois, mutta hyödyntäessäni toisten tutkijoiden ja kirjoittajien tekemiä havaintoja ja johtopäätöksiä mainitsen heidät aina hyvän käytännön mukaisesti tekstissä asianmukaisesti kohdassa. Muutamia suoria lainauksia rikosromaneista ja muusta lähdekirjallisuudesta esseisiini sisältyy, ja silloinkin mainitsen lähdeteoksen saman tien sitaatin yhteydessä. Lähdekirjallisuuden luettelosta selviää kaikki käyttämäni taustamateriaali. Esitelmien paikat ja ajat sekä joidenkin esseiden taustalla olevien artikkelien varhaisten versioiden julkaisutiedot löytyvät luettelosta. Sen lopussa mainitsen rikossarjat, joihin olen esseissä viitannut.

Kirjan nimi on kunnianosoitus rikollisuuden monisäikeisyyttä tulkitsevalle klassikolle, Orson Wellesin vuonna 1958 ohjaamalle

mustalle rikoselokuvalle. Yhdysvaltain ja Meksikon valtioiden rajalle sijoittuvassa *Pahan kosketuksessa* hyvä ja paha kietoutuvat hämentävällä tavalla yhteen. Rikollisuus on pelottavaa, mutta samalla äärettömän kiehtovaa, sen sijaan kunniallisuus näyttäytyy elokuvassa tylsänä. Wellesin elokuvassa pahan kosketus tarttuu väistämättömällä voimalla kaikkiin mukana oleviin ihmisiin, sillä tuhkadutettujen tunteiden ja seksuaalisuuden, niitä puitteistavien yhteiskunnallisten ristiriitojen sekä pinnan alta esiin purskahtele-
van rasmin ja korruption maailmassa ei ole jäljellä viattomuutta.

Rikos on länsimaaisessa kulttuurissa ikimuistoista, iätöntä perinnettä, kirjallisuuden perustematiikkaa. Raamatun kertomuksetkin alkavat rikoksesta, tottelemattomuudesta Jumalaa kohtaan, hyvän ja pahan tiedon puun antimien nauttimisesta ilman lupaa. Jos kävisimme läpi kaksi tai kolme sataa länsimaisen kirjallisuuden historian keskeisintä kirjaa kautta aikojen, hyvin monessa niistä vi-
lahtaisi rikos tai sen mahdollisuus.

Kirjallisuuden voima on sen kyvyssä puhutella sekä lukijoita että tutkijoita. Meillä on yhtäältä oletus siitä, millainen kertomus kirjaan sisältyy ja millaisia ovat siinä kuvatut henkilöhahmot, mutta kirjoilla on kyky aina yllättää: tarina ei etene niin kuin lukija oli kuvitellut, eivätkä henkilöhahmot ole sellaisia kuin heidän olisi odottanut olevan. Rikoskerronta on parhaimmillaan, kun se murtaa tapahtumiin kohdistuneet ennakko-odotukset ja tarinassa osallisina olevista henkilöistä syntyneet ensimmäiset mielikuvat.

Rikoskirjallisuus ja -kerronta ovat moni-ilmeisiä ja erilaisiin tulkintoihin houkuttelevia asioita. Niiden teemat ja aiheet, teosten rakenne, kerronta ja henkilöhahmot sekä niissä kerrottu kuva yhteiskunnasta ovat sidoksissa aikaansa. Kymmenen, viisikymmentä tai sata vuotta sitten ilmestyneet rikoskirjat ovat oman aikansa kuvia, mutta yhtä lailla ne voivat hämmästyttää lukijaa yllättävällä tuoreudella. Ihminen ei ole monessakaan asiassa muuttunut aikojen kuluessa, vaikka niin kuvittelemme.

Rikosromaaneissa esiintyvistä pahojen tekojen ja rikosten motiiveista useimmat ovat ikuisia: raha, rakkaus, mustasukkaisuus sekä pelko aiempien tekojen paljastumisesta. Pahan kosketus vetää puoleensa samojen peruskysymysten äärelle ja tarttumaan aina uuteen kirjaan. Toivotan kirjani lukijoille antoisaa matkaa rikoskerronnan syvimpiin syövereihin. Erityinen kiitos Helmivyön Juri Nummelinille, joka saman tien yhteyttä otettuamme katsoi esseideni olevan julkaisemisen arvoisia.

Kausalassa tammikuussa 2026

Voitto Ruohonen

1. Rikoskirjat kertovat rikkinäisestä elämästä

Todellisista rikoksista kertomisen eettisyydestä on tullut 2020-luvun puheenaihe. Annetaanko rikollisista julkisuudessa siloiteltu tai suorastaan hyväksyvä kuva? Saavatko todellisten rikostapausten uhrit ja heidän läheisensä kuvauksissa oikeutta, vai jäävätkö he taustahahmoiksi rikosten tekijöiden kerätessä kaiken huomion? Asia ei kosketa vain todella tapahtuneita rikoksia, sillä kysymykset tekijyydestä, syyllisyydestä, uhreista ja eettisyydestä liittyvät yhtä lailla fiktiiviseen rikoskerrontaan.

Perinteisissä salapoliisiromaaneissa, kovaksikeitetyissä rikosromaaneissa sekä valtaosassa poliisiromaaneita kerrontaan kuuluvat lineaarisuus, johdonmukaisuus ennustettavuus ja moraalisuus. Lineaarisuus viittaa siihen, kuinka tapahtumat kerrotaan vaihe vaiheelta alkutilanteesta lähtien. Alussa on rikos, yleensä murha. Ennen sitä tai heti sen jälkeen lukijalle esitellään tapaukseen liittyvät henkilöt. Sen jälkeen rikosta ryhdytään tutkimaan ja loppusivuilla paljastuu todellinen syyllinen.

Johdonmukaisuus liittyy siihen, kuinka rikoksen ratkaisu ja syyllisen löytäminen etenevät vaihe vaiheelta, kunnes teoksen lopussa rikoksen tekijä osoitetaan rationaalilla päättelyllä ja loogisella tapahtumakululla. Salapoliisiromaanissa murha ei ole sattuman kaupaa, vaan sille löytyvät tekijä ja motiivi. Loppuhuipentumassa etsivä pyytää paikalle kaikki henkilöt, jotka jollain tavalla ovat olleet tapahtumissa osallisina. Sen jälkeen hän osoittaa vuorollaan jokaista mahdollista väärää syyllistä ja niitä seikkoja, jotka tekivät kustakin hetkeksi epäillyn, kunnes hän lopussa paljastaa todellisen syyllisen. Moraalisuus on oikeuden voittamista: kun oikea syyllinen paljastuu ja väärät epäillyt vapautuvat, kirjassa kuvattu fiktiivinen maailma palaa takaisin raiteilleen.

Kirjailijanimeä S. S. Van Dine käyttänyt Willard Huntington Wright ja hänen kollegansa Ronald A. Knox julkaisivat 1920-luvulla rikoskirjailijoille oppaaksi sääntölistoja. He julistivat pannaan siihenastisessa kirjallisuudessa esiintyneet tuntemattomat tekijät, kuten oudot myrkyt, ennustusvälineet, salaseurat ja -käytävät, jotka olivat eläneet goottilaisen kauhuromantiikan peruna jäänteenomaisena muotona rikosromaneissa. Ohjeet olivat perusteellisia, kuten Dinen artikkelissaan *Twenty rules for writing detective stories* vuonna 1928 julkaisema 20-kohtainen ohjeisto. Häneltä periytyy klassinen rikoskerronnan klisee, että hovimestari ei koskaan saa olla syyllinen. Dinen ohjeissa salapoliisiromaanissa tulee olla yksi päärikollinen ja yksi etsivä, jolloin kirja tiivistyy heidän välisekseen kaksinkamppailuksi. Knoxin vuotta myöhemmin ilmestyneen, kymmentä käskyä mukailevan ohjeiston *Ten Commandments for Detective Fiction* ensimmäinen käsky on, että murhaaja tulee esitellä kirjan alussa.

Sääntöjen myötä rikosromaanien kerronnalta ja tutkijahahmoilta alettiin edellyttää loogista päättelyä, jonka kiteytyksenä ovat Hercule Poirot'n harmaat aivosolut. Rationaalisti toimivien tutkijoiden yleistyessä suurennuslasilla jälkiä tutkivasta salapoliisista tuli parodinen hahmo. Rex Stoutin rikostutkijan, kulinaristin ja orkideoiden kasvattajan Nero Wolfen mukana syntyi nojatuolietsivä. Wolfe ei koskaan poistu asunnostaan, vaan kenttätyötä tekevät hänen ohjeidensa mukaan romaanien kertoja Archie Goodwin ja pari muuta luotettavaa apulaista.

Rikokselle löytyy salapoliisiromaanissa aina motiivi, ja se on rikoksen tekijän näkökulmasta perusteltu syy tekoon. Sääntöjen mukaan rikosromaneissa ei saa esiintyä satunnaisia, perustelemattomia tekoja, koska sellaiset hävittäisivät tapauksen ratkaisemiseen liittyvät älylliset haasteet ja lukijaa koukuttavan jännityksen. Säännöissä pidettiin rikosromaanin lukijan kannalta tärkeänä, että

hän voisi ratkaista murhaajan henkilöllisyyden samojen tietojen ja vihjeiden avulla, jotka asiaa tutkivalla etsivällä ovat käytettävissä. Sallittua lukijan huiputtamista oli sirotella kerrontaan vääriin epäiltyihin johtavia viittauksia, jotka johdattavat salapoliisin kin hetkeksi harhateille, mutta ne eivät saa viedä kokonaan lukijan huomiota. Salapoliisiromaanin tuli sääntöjen mukaan noudattaa brittiläiseen kulttuuriin yhdistettyä reilun pelin henkeä.

Ennustettavuus on rikoskirjallisuuden syvintä olemusta. Romaanit kirjoitettiin pitkään siten, että kirjaan tarttuva lukija voi luottaa kolmeen edellytykseen: rikos saadaan ratkaistua, syyllinen löytyy ja oikeus voittaa, samoin siihen, että salapoliisisankarille ei tapahdu mitään hänen henkensä ja terveytensä kannalta ratkaisevaa onnettomuutta. Lievät vahingot ja uhkaavat, viime hetkellä vältettävät vaarat ovat sallittuja. Harrasteliijaetsivien tutkimuksiin sisältyy vauhtia ja vaarallisia tilanteita -tyyppistä toimintaa. Se on seurausta heidän uteliaisuudestaan ja innokkuudestaan työntää nokkaansa asioihin, jotka eivät heille kuuluisi.

Kysymys oikeuden voittamisesta kyseenalaistui yhdysvaltalaisessa, 1920-luvulla syntyneessä kovaksikeitettyssä rikoskirjallisuudessa alkaen Dashiell Hammettin urauurtavista romaaneista ja novelleista. Kovaksikeitetty kirjallisuus ei vain kyseenalaistanut rikoksen, sen osapuolien ja tapahtumien ratkaisun moraalisuutta, vaan se haastoi oletuksen maailman eheydestä. Varhaisissa kovaksikeitettyissä rikosromaaneissa nousi pinnalle piirteitä, joista sittemmin 1950-luvulta lähtien tuli proosakerronnan valtavirtaa, kuten henkilöhahmojen huojuvat ja vaihtuvat identiteetit sekä epäluotettavat kertojat.

Raymond Chandler ja Ross Macdonald (oik. Kenneth Millar) toivat rikoskirjallisuuteen minuudestaan epävarmoja, hauraita ja jopa särkyneitä henkilöhahmoja, jotka eivät asetu hyvän ja pahan, oikean ja väärän sekä rehellisyyden ja rikoksen asteikoilla totuttuihin asemiin. Näin he pakottavat kirjojensa lukijat miettimään

syllisyyden syvimpiä syövereitä. Tällaisia lukijaa haastavia henkilöhahmoja ovat Chandlerilla vuonna 1939 ilmestyneen *Syvän unen* Carmen Sternwood sekä vuonna 1953 julkaistun *Pitkät jäähyväiset* -romaanin Terry Lennox, Macdonaldilla vuonna 1976 ilmestyneen *Sinisen sykkeen* taidemaalari Richard Chantry.

Modernin kaunokirjallisuuden tyylipalettetiin kuuluvat henkilöhahmojen problematisoitumisen ohella kerronnan säröt, halkeamat ja aukot. Kaikkea ei selitetä eikä kirjoiteta valmiiksi, vaan lukijan tehtäväksi jää täyttää puuttuvia kohtia. Moraaliset kannanotot eivät ole yksiselitteisiä niin, että rosvo olisi rosvo ja poliisi olisi poliisi, vaan heidän roolinsa voivat olla epävarmat ja liikkuvat. Suomalaisessa rikoskirjallisuudessa 1970- ja 1980-lukujen vaihteesta lähtien yleistyneitä piirteitä ovat kertojien epäluotettavuus, kerronnan moniäänisyys sekä takaumat ja niiden mukana pitkälle menneisyyteen ulottuvat ajalliset siirtymät. Niistä löytyy taustaa romaanien kerrotussa nykyhetkessä tapahtuville rikoksille.

Nykyisin on mahdollista sijoittaa rikosromaanin yhdeksi kertojaksi omalla äänellään puhuva murhaaja, jolloin lukija saa hänen puheestaan viitteitä sekä tekijästä että teon motiiveista. Hän on tasa-arvoinen kertojajääni rikostutkijoiden ja muiden romaaniin kuuluvien henkilöhahmojen rinnalla. Uusimmassa rikoskirjallisuudessa moraaliset kysymykset ovat eriytyneitä. Siksi tarkastelen moraalia aluksi yleisellä tasolla.

Moraali on monimutkainen asia

Etiikka ja moraali ovat käsitteinä lähellä toisiaan. Sanan etiikka juurena on kreikan sana *ethos*, joka viittaa monen muun merkityksensä ohella vakiintuneisiin tapoihin. Moraali-sanan juuri on latinassa: *o tempora, o mores*, voi aikoja, voi tapoja. Kantasana on *mos*, monikko *mores*. Hyvät tavat, asiallinen käyttäytyminen ja sovelias esiintyminen, sivistyneisyys sekä rehellinen ja arvostava

suhtautuminen muita ihmisiä kohtaa ovat piirteitä, joita moraalisesti oikein toimivaan, sivistyneeseen ja kohtuullisen varakkaaseen henkilöön yhdistettiin 1700-luvulta lähtien. Asiaa yksinkertaistaen moraalisella on kyse oikeasta ja väärästä, eettisyydestä ja etiikassa hyveellisyydestä ja kunnioituksesta toisia ihmisiä kohtaan. Suomen kielessä jälkimmäisen vastineena on ollut siivo käytös, joka on ilmennyt asiaankuuluvana nöyryytenä sosiaalisesti ylemmissä asemassa olevia henkilöitä kohtaan.

Etiikka ja moraali ovat monitulkintaisia asioita; mikä yhdelle on kiellettyä, on toiselle sallittua. Moraalista ja etiikasta puhuttaessa useimmille suomalaisille ovat tutuimmat *Katekismuksen* kymmenen käskyä, jotka kategorisesti kertovat, mitä pitää tehdä ja mitä ei saa tehdä: kunnioita isääsi ja äitiäsi, älä tapa äläkä varasta. Käskujen ytimessä on kysymys oikeasta ja väärästä, sallitusta ja ei-sallitusta.

Kiinnostavaksi asia muuttuu kysyttäessä, voidaanko hyvällä tarkoituksella ja lopputuloksella oikeuttaa väärät teot. Se on kirjallisuuden keskeisiä teemoja. Klassinen esimerkki ovat Fjodor Dostojevskin romaanissa *Rikos ja rangaistus* asiasta käyttävät pohdinat. Nuori opiskelija Rodion Raskolnikov surmaa Aljona Ivanovnan, joka on ikävä ihminen, toisten ihmisten hädänalaista tilaa häikäilemättä hyväkseen käyttävä koronkiskuri. Koska paikalle sattuu Aljonan sisar Lizaveta, joutuu Raskolnikov surmaamaan hänetkin, jotta rikos ei paljastuisi. Raskolnikov ei surmaa tavoittelakseen itselleen rahaa, vaan hänen aikomuksensa oli käyttää ne hyväntekeväisyyteen. Siten hän todistaisi olevansa moraalisesti korkeammalla tasolla kuin Aljona. Romaanin hyvä ihminen on prostituoitu Sonja Marmeladova, johon Raskolnikov tutustuu ja joka saa hänet tunnustamaan tekonsa ja kärsimään rangaistuksensa, kahdeksan vuotta pakkotyötä Siperiassa.

Kaikissa yhteisöissä on oma moraalinen koodistonsa, jossa on lueteltu sallittuja ja kiellettyjä asioita. Kulttuurihistoriallisesti kiin-

PAHA KIINNOSTAA JA KOSKETTAA

Rikoskuvausten suosio ei aikojen myötä ole hälvennyt, vaikka tavat ja keinot kertoa niistä ovat jatkuvassa muutoksessa. Kirjojen, elokuvien ja televisiosarjojen tilalle ovat tulleet suoratoistot ja podcastit, fiktiivisen rikoskerronnan rinnalle on noussut true crime, todellisista rikostapauksista kerrotut tarinat. Paha kiinnostaa ja koskettaa, eikä kirjallisuus yhtenä keskeisenä rikoskerronnan välineenä ole menettänyt merkitystään.

Voitto Ruohosen *Pahan kosketus* on johdatusta rikoskerronnan ja -kirjallisuuden kiehtovaan maailmaan. Kirjan esseiden teemoja ovat rikoskerronnan etiikka ja moraali, rikoskirjallisuuden tutkija- ja poliisihahmot ja heistä erityisesti suomalaiset romaanihenkilöt, kiinnostavat rikollishahmot, kotimainen ja pohjoismainen rikoskirjallisuus, suosituksi noussut Nordic noir sekä todellisten rikosten kuvausten ja fiktion kytkennät. Mukana on pohdintoja siitä, miksi rikoskirjallisuus jatkuvasti kiinnostaa lukijoita ja miksi hyvässä rikosromaanissa pitää olla mukana ripaus huumoria.

Teoksen esseiden pääpaino on rikoskirjallisuudessa, mutta sen rinnalla kirjassa tarkastellaan elokuvia sekä Suomessa 2000-luvulla esitettyjä televisiosarjoja.

Dosentti Voitto Ruohonen on toimittaja, tutkija ja tietokirjailija. Hän on tutkinut lukemista, julkisuutta, kulttuurijournalismia ja sanomalehdistöä sekä erityisesti rikoskirjallisuutta ja -kerrontaa. *Pahan kosketus* on hänen kuudes tähän aihepiiriin liittyvä teoksensa.

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

KANNET: JT LINDROOS

9 789527 469811

ISBN 978-952-7469-01-1